

Katjuša
Ferletič, univ.
dipl. ped.

UČEČA SE DRUŽINA

Možnosti za neformalno izobraževanje v družinah

POVZETEK

V sodobni družbi se srečujemo s številnimi priložnostmi za učenje, saj so za uspešno in zadovoljivo bivanje določene spretnosti in znanja nujni. Z naraščajočim obsegom izobraževanja naraščajo tudi izobraževalne naloge družine, čeprav vse družine niso v enaki meri kos tem nalogam. Razlike so navadno povezane s kulturnimi okoliščinami, socialnim statusom in izobrazbo staršev.

Poglaviti namen prispevka je ugotoviti, koliko se posamezne družine zavedajo pomena in priložnosti za neformalno izobraževanje ter katere oblike neformalnega izobraževanja se pojavljajo v posameznih družinah. V prvem delu prispevka so prikazane osnovne dimenzije vseživljenjskega izobraževanja in vloga družine pri tem. Drugi del je prikaz rezultatov empirične raziskave o razlikah v neformalnem izobraževanju, ki se pojavljajo med družinami gimnazijcev in družinami dijakov poklicne šole.

Ključne besede: družina, učenje, neformalno izobraževanje, socialni status

V sodobni družbi potekajo hitre gospodarske, družbene in politične spremembe, ki tako družbo kot posameznika postavljajo pred različne izzive. Novi izzivi terjajo nenehno učenje, zato pravimo, da postaja vseživljenjsko izobraževanje družbena nujnost. Kako se bo posameznik spopadel z izzivi današnjega načina življenja, je odvisno od

mnogih dejavnikov, med katerimi ima družina vsekakor zelo pomembno vlogo.

Z naraščajočim obsegom izobraževanja naraščajo tudi izobraževalne naloge družine, ki ji vse družine niso v enaki meri kos. Razlike so navadno povezane s kulturnimi okoliščinami, socialnim statusom družine in izobrazbo staršev. Otroci, ki prihajajo iz kulturno manj spodbudnih okolij, so prikrajšani za marsikatero pomembno izkušnjo, s selektivnim šolskim sistemom pa imajo dodatno zaprte socialne možnosti, kar še pogloblja socialne razlike med ljudmi. Največje razlike med prebivalstvom nastajajo ravno na prehodu v srednjo šolo. Otroci s slabšim učnim uspehom na koncu obveznega šolanja največkrat nimajo možnosti za primeren razvoj, ne znajo se samostojno učiti in prilagajati spremembam. To jih dodatno potiska v položaj socialne izločenosti, saj v poklicnih šolah manjkajočih sposobnosti ne morejo razviti.

Izhajajoč iz omenjene predpostavke bomo v prispevku izpostavili dilemo o neenakih možnostih za izobraževanje, osredotočili se bomo na ugotavljanje razlik v neformalnem izobraževanju med posameznimi družinami. Na podlagi empirične raziskave bomo skušali prikazati, da so razlike povezane s socialnim statusom družine, in sicer se v družinah z višjim socialnim statusom pojavljajo bolj raznolike možnosti za neformalno izobraževanje, ki povratno vplivajo na uspeh dijakov in izbiro srednje šole. Raziskovanje razlik je nujen pogoj, da se začnemo spoprijemati z izvori neenakosti, ne smemo pa jim pripisati

usodnega pomena in predvsem moramo paziti, da na podlagi ugotovljenih razlik ne začnemo posameznikov "etiketirati".

Sodobna družba terja vseživljenjsko izobraževanje

Vseživljenjsko izobraževanje je odziv na različne družbene spremembe v informacijski družbi. Sodobni način življenja terja od posameznika, da se nenehno prilagaja, to pa zahteva nepretrgan proces učenja in izpopolnjevanja. Od državljanov se vse bolj pričakuje sposobnosti za analiziranje in učenje s pomočjo informacij, ki jih ponujajo mediji, informacijska tehnologija in življenje v moderni družbi nasploh. Priča smo torej postopnemu uveljavljanju "učee se družbe", kjer nam zasebno in družbeno življenje ponujata vse več priložnosti za učenje in izobraževanje, predvsem neformalno. Na to opozarjajo številni strokovnjaki, pa tudi v številnih pomembnih evropskih in svetovnih dokumentih je moč prepoznati nov pogled na učenje in izobraževanje, ki ga terja "učee se družba".

Poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje Učenje: skriti zaklad iz l. 1996 že postavlja izobraževanje v osrčje razvoja posameznika in skupnosti. Zasnovo vseživljenjskega izobraževanja opredeli kot enega izmed ključev za vstop v 21. stoletje (Delores, 1996, str. 20).

Kako pa lahko ustvarimo možnosti in tako okolje, v katerem bomo lahko brez ovir zadostili potrebam po izobraževanju?

Memorandum se nam morda zdi nekoliko utopičen in težko uresničljiv, saj zahteva mnoge sistemske spremembe, vendar pa je vreden naše pozornosti, saj kaže na to, da se Evropa zaveda pomena napredka in demokratičnih odnosov. Obenem v ospredje postavlja nekaj ključnih elementov, ki so bistvenega pomena za uveljavljanje strategije

vseživljenjskosti izobraževanja. Med drugim narekuje, da mora vseživljenjsko učenje postati vodilno načelo za ponudbo in udeležbo v celotnem kontinuumu učnih vsebin, hkrati pa je to skupna formula, v okviru katere se lahko združijo vse vrste učenja in poučevanja: formalno, neformalno in priložnostno učenje. Različne ravni in področja sistema izobraževanja ter usposabljanja morajo tesno sodelovati ena z drugo. Učenje je namreč tudi radostno, poteka v družini, v trenutkih sproščanja, v skupnosti in pri vsakdanjem delu. Za uspešno uveljavljanje vseživljenjskega učenja sta ključni motivacija za izobraževanje in raznovrstnost učnih priložnosti, pri čemer gre osnove iskati v majhnih skupinah, kakršna je družina, ki znanje obarvajo z vrednostnim predznakom. To je obsežen in dolgotrajen proces, zato je komisija na podlagi zgornjih razprav pripravila tudi akcijski načrt *Uresničitev vseživljenjskega učenja v Evropi*, ki določa temelje in prednostna področja za ukrepanje.

Leta 2000 je Svet Evrope oblikoval *Memorandum o vseživljenjskem učenju*, s katerim je Evropska komisija sprejela obširno in skladno strategijo za Evropo, določila cilje in usmeritve ter opozorila na prednosti in nevarnosti. Temeljne smernice Memoranduma so sledeče:

- zagotoviti splošen in nenehen dostop do učenja za pridobitev in obnovo spretnosti, ki so potrebne za nenehno participacijo v družbi znanja;
- dvigniti raven vlaganj v človeške vire;
- razviti učinkovite metode učenja in poučevanja ter okoliščine za nenehno učenje in večrazsežnostno učenje;
- pomembno izboljšati poti, ki nam omogočajo, da razumemo in ocenjujemo udeležbo in dosežke, še posebno pri neformalnem in informalnem učenju;
- zagotoviti, da bo vsakomur omogočen dostop do kakovostnega informiranja in svetovanja o učnih možnostih;
- zagotoviti možnosti za vseživljenjsko učenje vsakemu učencu čim bliže, v njegovem lastnem okolju in s podporo ICT, kjer je to potrebno. (Memorandum, str. 3–7)

Ne da bi se spuščali v podrobno analizo na tem mestu izpostavimo le, da je posebna pozornost namenjena zagotavljanju enakih možnosti pri dostopu do učnih priložnosti in to na ustrezni, kakovostni ravni (Drofelnik, 2002, str. 20). Oglejmo si omenjeno dimenzijo nekoliko podrobneje, saj izraža jedro problema, s katerim se bomo ukvarjali.

Vseživljenjsko izobraževanje kot ključ za doseganje socialne integracije

Učenje v najširšem pomenu postaja zaradi spreminjanja družbe vse pomembnejše. Ljudje v informacijski družbi preživijo na osnovi svojega znanja, zato bi moral biti vsem zagotovljen prost dostop do izobraževanja. Če želimo izobraževanju vrniti osrednje mesto med družbenimi silami, moramo na prvo mesto postaviti nasprotovanje vsem oblikam izključevanja (Delores, 1996, str. 52). "Izobraževanje lahko deluje kot povezovalni dejavnik, če si prizadeva upoštevati različnost posameznika in skupin ter skrbi, da tudi samo ne prispeva k socialnemu izključevanju." (Prav tam, str. 50)

"Vsi tisti, ki živijo v Evropi, bi brez izjeme morali imeti enake možnosti, da se prilagodijo zahtevam družbenega in gospodarskega življenja in da aktivno sodelujejo pri oblikovanju evropske bodočnosti." (Memorandum, str. 3)

Oba dokumenta poudarjata, da novosti, informacije in priložnosti za učenje niso vsem enako dostopne, sprememb pa tudi ne doživljamo vsi enako in se nanje različno odzivamo; prav zaradi tega lahko izobraževanje poraja neenakosti. Tudi teorija in praksa nas opozarjata, da se izobraževanje srečuje z raznovrstnimi talenti posameznikov in tudi z bogastvom kulturnih izrazov vseh družbenih skupin. Spoznanja, da je na individualni ravni eden glavnih dejavnikov socialnega izključevanja raven izobrazbe, ki jo posameznik doseže, so podkrepljena s številnimi raziskavami. Izobraževanje lahko prispeva k socialnemu izključevanju tako na ravni uspeha, poklicnih možnosti kot tudi na ravni dostopa in uporabnosti znanja.

Husen je že v šestdesetih letih na podlagi obširne longitudinalne raziskave, ki jo je opravil na Švedskem, opozoril, da različen socialni status ljudi daje različne možnosti za izobraževanje. Pri tem je izpostavil vlogo družine, katere pomen postaja v sodobni družbi vse pomembnejši (Husen, 1974).

Tudi A. Krajnc opozarja, da izobraževanje še vedno ostaja privilegij določenega obdobja, določenih ciljnih skupin in določenih poti ter oblik izobraževanja. Že izkustva o odnosih v družini so med posamezniki zelo različna, glede na družbeni sloj in posamezno družino. Čeprav starši svojih otrok posebej ne učijo, se določeno znanje in informacije spontano pretakajo med njimi in otroki v družinski komunikaciji: v pogovorih, kulturnih navadah družine, interesnih dejavnostih, na izletih, nasploh v življenjskem stilu, ki ga družina živi. Tog in selektiven šolski sistem te razlike še pogloblja, predvsem v škodo neprivile-

giranega dela prebivalstva (Kranjc, 1995, str. 129–130).

Zgornje navedbe dovolj jasno kažejo, da se pomen izobraževanja širi, pri tem pa se pojavljajo tudi pomembne razlike, za katere je mogoče pričakovati, da se bodo še povečale. Izobraževanje je v tem pogledu ujeto v nasprotje, saj lahko postane vir številnih izključevanj in neenakosti, čeprav si v končni fazi prizadeva za skupne cilje v demokratični družbi. To odpira različna sistemska vprašanja, izmed katerih se eno vsekakor dotika tudi teorije stalnega izobraževanja.

Informacije in priložnosti za učenje niso vsem enako dostopne, sprememb pa tudi ne doživljamo vsi enako in se nanje različno odzivamo. Pri tem ima družina tako pomembno vlogo, da njenega vpliva ni mogoče zanemariti, čeprav vzrokov ne moremo pripisati le družinskemu ozadju.

Vsak andragoški cikel se začne z ugotavljanjem potreb in tudi znotraj dokumentov, ki opredeljujejo strategijo vseživljenjskosti izobraževanja, najdemo opozorila o ugotavljanju potreb in približevanju izobrazbe lokalnim ravnam ter posameznikom. Nujno je zagotavljati možnosti za individualne rešitve in pomoč posameznikom na njihovi lastni stopnji, drugače se lahko vrtimo v začaranem krogu, kjer se ponuja izobraženim še več učenja in znanja, zanemarja pa se posameznike, ki se prej niso mogli izobra-

ževati. Če sprejmemo izhodišče, da razlike nastajajo že v družini, moramo najprej poznati razlike med njimi, kajti učinkovitih ukrepov ni mogoče napovedati brez jasnega poznavanja vplivov družine ter razlik med posameznimi družinami. Preden se soočimo z ugotavljanjem razlik, si pogledjmo, zakaj je družina pomemben vir izobraževalnih možnosti.

Bolj kot so starši izobraženi, manj težav imajo otroci pri učenju.

POMEN IN VLOGA DRUŽINE PRI VSEŽIVLJENJSKEM IZOBRAŽEVANJU

Družina kot učeča se skupnost

Oglejmo si nekaj značilnosti primarne socializacije, ki nam bodo služile kot najsplošnejši okvir za razumevanje problematike.

Za teoretsko opredelitev socializacije se nam ponuja vrsta različnih definicij, mi pa bomo socializacijo definirali po Bergantu kot proces, ko mlado bitje od prvih dni življenja včlanimo v neko družbeno skupino, preko katere osvaja tisto kulturo, ki jo ta skupina nosi in ki je ponavadi del širšega kulturnega območja (Bergant, 1994, str. 16). V našem prostoru se primarna in sekundarna socializacija nekako pokrivata z družinsko in

V družini pridobivamo najrazličnejše informacije, podatke, spoznanja, spretnosti, nove osebnostne lastnosti, navade in razvade, učimo se socialnega vedenja, vzorcev komunikacije, oblikujemo si interese, stališča, vrednote ter razvijamo svoje sposobnosti (Ličen, 1996, str. 5). Vir učenja predstavljajo družinski medosebni odnosi in skupne dejavnosti, zato lahko trdimo, da je družinsko izobraževanje del življenja, poudarek je na človekovi lastni dejavnosti in na nenehnem razvijanju sposobnosti, veščin in navad ter obnavljanju znanja. Vsi ti procesi ne potekajo v nekem praznem prostoru, temveč se dogajajo ob konkretnih dejavnostih, ki se nanašajo na vsakodnevna opravila, potrebna za družinsko preživetje in na priložne dejavnosti (Ličen, 2001).

šolsko vzgojo, izpostavimo pa lahko, da je uspeh sekundarne socializacije odvisen od uspešno zaključene primarne. V družini se oblikuje posameznikov prvi svet in njegovo čvrstost gre vsaj delno pripisati neizbežnosti posameznikovega razmerja z njegovimi prvobitnimi pomembnimi drugimi, čeprav otrok v procesu lastne socializacije ni pasiven (Berger, Luckmann, 1988, str. 19–29).

Družina je torej socialno okolje, ki najbolj vpliva na razvoj posameznika, saj je prva in najmočnejša šola življenja za otroke. Predstavlja namreč osnovno vzgojno-izobraževalno enoto, kjer se v kontekstu medosebnih odnosov razvijajo vrednote in stališča ter oblikujejo predispozicije za vseživljenjsko izobraževanje. Ličen podaja nekatere bistvene lastnosti in značilnosti družine kot učeče se skupnosti, s katerimi si bomo pomagali pri ugotavljanju, kam vse segajo področja družinskega izobraževanja in vzgoje.

Družinsko učenje poteka kot prostovoljno medsebojno vplivanje.

Zavedati se moramo, da se v družini učijo otroci in starši: otroci se učijo od staršev in starši od otrok. Vsi člani družine prinašajo v družino nove informacije, izkušnje delijo z ostalimi člani in tako širijo obzorje celotni družini.

Človek se najlaže uči v čustveno obarvanem okolju, zato so družinska sporočila za otroka pomembnejša kot druga, saj mu jih posredujejo ljudje, ki so zanj emocionalno in eksistencialno pomembni.

Družinsko učenje naj ne bi potekalo kot prisila, ampak kot prostovoljno medsebojno vplivanje pri vseh družinskih aktivnostih, kjer družinski člani povezujejo svoje vsakodnevne izkušnje in refleksijo z določenim ciljem in tudi z uporabo različnih virov. Razpršenost nenačrtnih vplivov naj bi premikali v smer vzgoje in namernega učenja (prav tam, str. 162).

Uveljavljanje strategije vseživljenjskosti učenja postavlja tudi pred družino nove možnosti učenja, ki pa zahtevajo večjo usposobljenost in samostojnost. Mnoge družine žal niso naklonjene izobraževanju v smislu načrtnega in organiziranega učenja, vendar se prav tako učijo, kajti spremembe prihajajo do njih. Opozoriti velja, da več kot je nenamernega učenja, brezcilnega sprejemanja novosti, več je možnosti, da bo okolje nanje vplivalo z raznimi propagandnimi akcijami.

Družina je torej zaznamovana z različnimi vrstami učenja in izobraževanja. Mi se bomo osredotočali predvsem na neformalno izobraževanje, za katerega je bistveno povezovanje in osmišljanje naključnih, trenutnih izkušenj v družini.

Neformalno izobraževanje je dejavnost, ki se lahko pojavlja v mnogih oblikah, ob različnih priložnostih in s pomočjo različnih virov. Jelenc loči neformalno splošno izobraževanje (izobraževanje za lastni osebni ali osebni razvoj, izobraževanje za družbene vloge, izobraževanje za družbeno blaginjo) in neformalno izobraževanje za poklic ali poklicno delo (Jelenc, 1996, str. 15).

Ko govorimo o neformalnem izobraževanju v družini, mislimo predvsem na neformalno splošno izobraževanje. Katere pa so bistvene dimenzije neformalnega izobraževanja v družini? Preko raznovrstnih izkušenj naj bi otrok v družini dosegal temeljne spretnosti in znanja, ki so potrebni za zadovoljivo in produktivno bivanje v družbi informatike. V nadaljevanju bomo izpostavili le najvažnejša področja.

Za otroka je izredno pomembno, da mu starši omogočijo spoznavati različne načine preživljanja prostega časa in različne načine učenja, da ima možnost priti v stik s kakovostnimi slikanicami in knjigami, da se lahko igra na raznovrstne načine in ga v igri ustvarjalnosti družina podpira. Ob velikem prodoru medijev v zadnjih letih moramo

posebej opozoriti na vpliv medijev na družinsko vzgojo in na medijsko vzgojo v družini. Ob večji količini informacij, ki obdajajo človeka, imajo namreč mediji odločilno vlogo. V medijski družbi vse oblike komunikacije vplivajo na naše življenje, najbolj razširjene pa so radio, televizija, časopisi, internet. Mediji posegajo ravno v prosti čas, namenjen učenju, rekreaciji, razvedrilu in zabavi, hkrati pa postajajo vedno bolj tisti dejavnik, ki vpliva na izključevanje, saj prinaša velike razlike v informiranosti. Razpolaganje in obvladovanje medijev namreč ni omogočeno vsem v isti meri. Za družinsko vzgojo to pomeni, z besedami Ličenove, da prihaja svet na sredino dnevne sobe, družina ne igra več tako izrazite vloge filtra v socializaciji otrok, ker se medijem ne more izogniti. Pri tem opozarja, da ne gre podcenjevati vpliva, ki ga ima medijski pretok informacij na kulturno identiteto človeka. Množični mediji omogočajo, da se človek umika v zasebnost, saj mu ni potrebno priti do ljudi, da dobi informacije. Medijska vzgoja je novo področje za družine. Opismenjevanje na medijskem polju poteka hkrati za otroke in starše. Razlika je v tem, da odrasli člani družine prispevajo večji delež h kritični zavesti družine kot uporabnika medijev (Ličen, 2001, str. 141).

Možnosti neformalnega izobraževanja v družini segajo na različna področja. Najpomembnejša se nam zdijo predvsem naslednja:

- vsakodnevne aktivnosti,
- preživljanje prostega časa,
- socialni stiki z okolico,
- komunikacija med družinskimi člani,
- odnos do novih informacij, izobraževanja in medijev.

Vprašanje je, kako družine različne aktivnosti na omenjenih področjih povezujejo s strukturiranim učenjem.

Različne družine - različno učenje

Vseživljenjsko izobraževanje je torej v veliki meri družinska zadeva. Pri tem je za socializacijo otrok odločilnega pomena pogled na svet in na življenje, ki ga gojijo starši, ker imajo določeno vedenje in niz izkušenj ter živijo v določeni kulturi. Ob tem trčimo na izobrazbeno raven, vrednote staršev, razumevanje lastne kulture in družbenih zahtev, vrednotenje znanja. Družine se med seboj izredno razlikujejo zaradi pripadnosti različnim slojem v družbi, kjer so materialni in socialni viri različni, razlikujejo se glede na kulturo, v kateri živijo (Ličen, 2001, str. 37).

Obnašanje staršev izhaja iz njihovega položaja v njihovem lastnem življenju. Impulzi za neformalno izobraževanje v okolju naraščajo, zlasti manj izobraženi in manj zainteresirani starši pa jih teže sprejemajo. Izkušnja v družini so zelo raznolika, glede na socialni sloj in tudi posamezno družino. Oglejmo si pregled raziskav, ki razkrivajo obstoj razlik med družinami. Ličen opozarja na slovenske raziskave, ki so pokazale soodvisnost med razvojem otroka, šolskimi dosežki in okoljem, v katerem živi. Na šolske dosežke vpliva izobrazba staršev, pri čemer ne gre le za neposredno pomoč pri učenju, temveč za razvijanje t. i. kulture učenja, ki otrokom omogoča doseganje boljših rezultatov (Ličen, 1999, str. 31). Veliko se govori tudi o vplivu uspeha na socialno vključenost oziroma izključenost, zato so ti podatki toliko pomembnejši.

Glede vpliva družine na funkcionalno pismenost je veliko spoznanj prinesla *Mednarodna*

*Na šolske dosežke
otrok vpliva
izobrazba staršev.*

raziskava o pismenosti, na podlagi katere so v Andragoškem centru razvili *Program družinske pismenosti*. Knafličeva navaja, da rezultati raziskave potrjujejo, da družinsko okolje pomembno vpliva na razvoj pismenosti. Izobrazba staršev je eden pomembnejših dejavnikov, pomembne pa so tudi nekatere druge značilnosti domačega okolja, kot sta dostopnost in bližina bralnega gradiva. Še večji vpliv imajo bralne navade, npr. obiskovanje knjižnic ali skupno branje v družini, ko imajo otroci zelo zgodaj priložnost videti odrasle pri branju, in tako kot posnemajo druge oblike vedenja, posnemajo tudi branje (Knaflič, 2002, str. 6). Ti podatki postanejo zaskrbljujoči v povezavi z raziskavo Andragoškega centra, katere rezultati kažejo, da je pismenost pomemben dejavnik, ki vpliva na socialni položaj posameznika v družbi in na trgu dela, na njegovo pripravljeno za izobraževanje v odrasli dobi. Zaskrbljujoče je, da od 65 do več kot 70 odstotkov odrasle populacije v Sloveniji nima zadostnega temeljnega znanja in spretnosti za ravnanje z informacijami, ki jih vsebujejo različne vrste besedil, obrazci in slikovno prikazani podatki, ter za uporabo računskih operacij v vsakodnevnih okoliščinah. Kot poglobitni razlog navajajo neugodno izobrazbeno strukturo prebivalstva in relativno nizko vključenost odraslih v izobraževanje, pa tudi pomanjkanje spodbud in ukrepov v okolju. Z izboljšanjem ravni pismenosti staršev se izboljšuje tudi pismenost njihovih otrok, otroci pa s tem dobivajo tudi boljše možnosti za nadaljnje šolanje (prav tam, str. 5–7).

Uradni dokumenti, številne študije in teoretične refleksije poudarjajo vlogo družine ter hkrati razkrivajo razlike med posameznimi družinami in njihov vpliv na izobraževalne in socialne možnosti otrok. Uspeh v šoli je v mnogočem odvisen od izobrazbe staršev, vpliva pa na socialno vključenost. Vpliv staršev je viden predvsem v razvijanju

Ule poudarja, da je proces integracije v družbo odraslih vedno tudi proces socialne selekcije za posamezne družbene položaje, ki jih danes izvaja predvsem izobraževalni in vzgojni proces ter umeščenost posameznika znotraj tega procesa. Na izbiro šolanja in uspešen zaključek izobraževanja pa vplivata predvsem socialno-ekonomski položaj posameznika in podpora družine, čeprav po drugi strani šola, mladinski trg in mediji predstavljajo osnovne socializacijske institucije v izobraževanju, ki lahko mlade potegnejo iz omejitev socialnega sloja in razreda.

kulture učenja, pri čemer ima neformalno izobraževanje bistveno funkcijo. Predpostavljamo lahko, da postanejo te razlike še posebej vidne v obdobju mladostništva, ko se dogaja nepovraten in enkratni proces umeščanja in samoumeščanja posameznika v različne življenjske oblike in sestave socialnih vlog ter v različne socialne identitete (Ule, 1995, str. 14).

Nedvomno drži, da obstajajo pomembne razlike glede na socialni izvor in življenjske razmere, zlasti značilne med delavsko mladino, ki po zaključku osnovne šole ali poklicnega šolanja stopi v delovni proces, in šolajočo se mladino, ki nadaljuje šolanje na srednjih šolah in univerzah (Ule, 1995, str. 20–23).

RAZLIKE V NEFORMALNEM IZOBRAŽEVANJU MED POSAMEZNI MI DRUŽINAMI

V nadaljevanju bomo predstavili izide empirične raziskave o razlikah v neformalnem izobraževanju med družinami gimnazijcev in družinami dijakov srednje poklicne šole.

Raziskava je bila opravljena med dijaki prvega letnika Srednje ekonomske in trgovske

šole v Novi Gorici, izbran je bil oddelek Ekonomske gimnazije in oddelek poklicnega programa Trgovec. Anketni vprašalnik je reševalo 48 dijakov, enakomerno zastopanih iz obeh programov, med njimi 18 fantov in 30 deklet. Raziskava je bila opravljena v juniju 2002.

Nekaj podatkov o sodelujočih dijakih

V raziskavi smo ugotavljali morebitne razlike v družinskih možnostih za neformalno izobraževanje glede na tip šole, formalno stopnjo izobrazbe staršev in tip družine.

V uvodu bomo predstavili zastopnost dijakov po učnem uspehu, izobrazbi in zaposlenosti staršev ter bivanjskih razmerah. Ti podatki nam bodo omogočali boljše razumevanje in razlago nekaterih izsledkov.

Iz podatkov v preglednici 1 je razvidno, da večina gimnazijcev predstavlja selekcionirano populacijo glede izobrazbene ravni staršev. Med gimnazijci prevladuje skupina dijakov, ki ima vsaj enega od staršev z višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo. Med dijaki programa Trgovec pa je slika drugačna, saj v tej populaciji nihče od staršev nima univerzitetne ali visoke izobrazbe, pri materah prevladuje srednja izobrazba, pri očetih pa poklicna. Izobrazbena raven staršev te skupine je precej nizka in predpostavljamo lahko, da v klasičnih srednjih in poklicnih izobraževalnih programih niso razvili vsega znanja in spretnosti, ki so potrebne za zadovoljivo in uspešno življenje v družbi hitrih sprememb. In kot pravi Krajnčeva, zaradi prenizke stopnje znanja in ne dovolj razvitih sposobnosti pri posameznikih z nižjo izobrazbo novo znanje ne naleti na ustrezno strukturo informacij, s katerimi bi se povežalo in spojilo (Krajnc, 2001, str. 10). Navadno so ti starši zaposleni na delovnih mestih, ki še dodatno podkrepijo njihov socialno šibek

Preglednica 1: Struktura dijakov po izobrazbi staršev (v %)

PROGRAM	IZOBRAZBA MATERE		IZOBRAZBA OČETA	
	GIMNAZIJA	TRGOVEC	GIMNAZIJA	TRGOVEC
UNIVERZITETNA	8,3	0	8,3	0
VISOKA	8,3	0	16,7	0
VIŠJA	41,7	16,7	12,5	8,3
SREDNJA	37,5	25	50	8,3
POKLICNA	0	20,8	8,3	37,5
OŠ	4,2	29,2	0	29,9
NEDOK. OŠ	0	8,3	0	16,7

položaj. To so delovna mesta, ki ne zahtevajo veliko odgovornosti, samostojnosti in iznajdljivosti, ne ponujajo novih izzivov. Za lažjo predstavo si oglejmo ponazoritev zaposlenosti staršev.

Preglednica 2: Zaposlenost staršev glede na tip srednje šole (v %)

ZAPOSLENOST	GIMNAZIJA	TRGOVEC
ZAPOSLENI	91,7	79,2
NEZAPOSLENI	8,3	20,8

Tudi v zgornjih dveh kategorijah se pojavljajo razlike, čeprav ne tako bistvene. Na podlagi dobljenih podatkov lahko sklepamo na večjo samostojnost in iznajdljivost pri starših gimnazijcev, kar najbrž posredujejo tudi svojim otrokom. Za boljše razumevanje bi potrebovali natančnejši opis delovnih mest staršev, seznam spretnosti, ki jih zahtevajo njihova delovna mesta. To presega namene naše raziskave, zato se bomo na tem mestu zadovoljili s potrditvijo spoznanja, da so v gimnazijah predvsem dijaki iz tistih delov prebivalstva, ki ima na družbeni lestvici

Preglednica 3: Zaposlitev staršev glede na tip srednje šole (v %)

ZAPOSILITEV	MATI		OČE	
	GIMNAZIJA	TRGOVEC	GIMNAZIJA	TRGOVEC
V SLUŽBI	91,7	83,3	62,5	91,7
SAMOZAPOSILITEV	0	4,2	16,7	0
ZASEBNO PODJ.	8,3	0	12,5	0

ugodnejši položaj.

V pojasnilo si oglejmo še podatke o bivanjskih razmerah, čeprav se med dijaki glede kraja bivanja in sestave družine bistvene razlike ne pojavljajo. Več kot 95 odstotkov gimnazijcev in 75 odstotkov dijakov poklicnega programa živi pri obeh starših, samo z

materjo živi 20,8 odstotka dijakov programa Trgovec, pri starih starših pa 4,2 odstotka gimnazijcev. Razmeroma izenačeni so tudi podatki glede stanovanjskih možnosti. Med gimnazijci je 79,2 odstotka družin in med dijaki poklicne

šole 62,5 odstotka družin, ki živijo v lastni hiši, ostale družine gimnazijcev imajo lastno stanovanje, med dijaki poklicne šole pa najdemo 8,3 odstotka družin, ki živijo v podnajemniškem stanovanju. Večina družin ima torej lastno streho nad glavo, to pa je po našem mnenju deloma pogojeno tudi s tem, da prihajajo družine večinoma iz neurbanih okolij, kjer starši velikokrat posest podedujejo. Natančnejših podatkov o tem nismo zbirali.

Predstavljeni podatki potrjujejo ugotovitve predhodnih raziskav, da izobrazba staršev in socialni status družine vplivata na izbiro srednje šole. Verjetno je večina teh dijakov dosegala boljši učni uspeh že v osnovni šoli zaradi spodbud in pomoči staršev, torej so imeli ustreznejše možnosti za šolanje na gimnaziji.

Struktura dijakov po predvidenem učnem

Bolj izobraženi starši dajejo otrokom več spodbud za učenje.

Preglednica 4: Predviden učni uspeh dijakov glede na tip srednje šole (v %)

PREDVIDEN UČNI USPEH	GIMNAZIJA	TRGOVEC
ODLIČEN	8,3	0
PRAV DOBER	29,2	4,2
DOBER	41,7	33,3
ZADOSTEN	12,5	41,7
NEG. OCENE	8,3	20,8

uspehu se bistveno razlikuje glede na tip srednje šole. Mogoče se bodo ti podatki nekomu zdeli presenetljivi, saj je program srednje poklicne šole vsekakor manj zahteven. Dokazujejo pa, da so boljši učni uspeh ohranili dijaki, katerih raven znanja je bila višja že iz osnovne šole. Ti dijaki navadno prihajajo iz družin, kjer visoko vrednotijo znanje in izobraževanje in se o šoli tudi več pogovarjajo. Kar 90 odstotkov gimnazijcev namreč navaja, da jih starši redno sprašujejo o šoli in redno hodijo na govorilne ure. Med dijaki srednje poklicne šole najdemo le 53 odstotkov takih odgovorov. Zato imajo dijaki tudi drugačen pristop do šole, kar je razvidno iz odgovorov na vprašanje *Kako v splošnem doživljaš svoje šolanje?*

Predstavljeni podatki govorijo v prid temu, da je imela večina gimnazijcev nasploh ustreznejše možnosti za šolanje. V nadaljevanju bomo poskušali potrditi domnevo, da so te možnosti tesno povezane tudi s spodbudami za neformalno izobraževanje v družini.

Preživljanje prostega časa

Večina družinskega neformalnega izobraževanja se dogaja v prostem času, pomembno je, da družinski člani kritično in odgovorno izbirajo prostočasne dejavnosti. Odgovori na vprašanje, katerim aktivnostim dajejo posamezne družine prednost, zato zelo konkretno nakazujejo, kako družine izkoriščajo prosti čas. Oglejmo si najpogostejše aktivnosti po posameznih družinah.

Preglednica 5: Doživljanje šole glede na tip srednje šole (v %)

DOŽIVLJANJE ŠOLE	GIMNAZIJA	TRGOVEC
ZELO MI JE VŠEČ	16,7	4,2
V REDU JE	25	20,8
NIČ POSEBNEGA	37,5	41,7
VEČ JEZE	20,8	16,7
SOVRAŽIM ŠOLO	0	16,7

Preglednica 6: Preživljanje prostega časa v družini glede na tip srednje šole (v %)

DEJAVNOSTI	GIMNAZIJA	TRGOVEC
Gremo na izlet	25	4,2
Gremo v kino	0	0
Gremo v gledališče	0	0
Obiskujemo sejme	12,5	0
Obiskujemo muzeje	8,3	0
Obiskujemo prijatelje	21,7	4,2
Gledamo TV	4,2	79,2
Gremo po nakupih	12,5	8,3
Igramo družabna igre	8,3	4,2
Beremo	8,3	0

Družine gimnazijcev prosti čas pogosto porabijo za izlete, obiske, branje in za obiske muzejev in sejmov. Problematičen se zdi podatek, da kar 79,2 odstotka dijakov srednje poklicne šole navaja, da prosti čas največkrat preživijo pred televizorjem. Družine teh dijakov tudi počitnice v veliki meri preživijo doma (33,3 %), ali si privoščijo le občasne izlete (25 %). Na letovanje jih hodi le 20,8 odstotka, v tujino samo 16,7 odstotka. Slika je pri gimnazijcih drugačna, saj 45,8 odstotka družin preživlja počitnice v tujini, 33,3 odstotka jih gre na letovanje, 11,1 odstotka pa jih ostaja doma. Podatke lahko podkrepimo tudi z rezultati v spodnjih tabelah, ki dodatno potrjujejo večjo pestrost, raznovrstnost izkušenj in več priložnosti za spoznavanje sveta pri gimnazijcih.

Potovanja so seveda povezana tudi s finančnimi možnostmi družine, dejstvo pa je, da družine dijakov srednje trgovske šole posvečajo

Preglednica 7: Pogostost potovanj glede na tip srednje šole (v %)

POGOSTOST	GIMNAZIJA	TRGOVEC
Enkrat letno	58,3	83,3
Dva- do štirikrat letno	20,8	0
Večkrat letno	20,8	0
Ne potujemo	0	16,7

najbolj vzpodbudnim področjem neformalnega izobraževanja razmeroma manj časa. Seveda nam zgolj prikazani podatki povedo razmeroma malo, saj sami načini preživljanja prostega časa niso tako bistveni. Glavno vprašanje je, koliko so te aktivnosti zavestno strukturirane in povezane z neformalnim izobraževanjem. Razlike bomo zato bolje razumeli, ko jih bomo povezali še z ostalimi ugotovitvami.

Vrnimo se še za hip k preživljanju prostega časa. Dijaki so bili vprašani tudi, kako sami najraje preživijo prosti čas. Prostočasne aktivnosti so bile razdeljene na druženje s prijatelji, družinske aktivnosti, ukvarjanje s športom, posvečanje interesnim dejavnostim, branje, obiske kina in gledališča, gledanje televizije in ukvarjanje z računalnikom. Ugotovitev, da dijaki prosti čas najraje preživljajo s prijatelji, ni nova. Mladostništvo pa je tudi obdobje, ko se oblikujejo posameznikovi interesi, zato je toliko bolj zaskrbljujoče dejstvo, da se v prostem času svojim interesom posveča le minimalni delež gimnazijcev, med dijaki poklicne šole pa nihče. Tudi na vprašanje *Si v zadnjem letu obiskoval kakšen krožek, tečaj, delavnico?* smo pozitiven odgovor dobili le od 29,9 odstotka gimnazijcev. Nihče pa ni znal obrazložiti, kaj se je tu naučil.

Vsekakor je treba krivdo pripisati tudi šolam in ostalim mladinskim organizacijam, ki na tem področju ponujajo razmeroma malo interesnih dejavnosti. Motivacija in spodbuda za spoznavanje in urjenje novih aktivnosti v največji meri ostajata stvar družin. Na tem mestu so zgovorni tudi podatki, koliko časa družine preživijo skupaj. Več kot polovica gimnazijcev (79,2 %) ocenjuje, da v družini preživijo skupaj veliko časa. Tudi med dijaki poklicnega programa Trgovec je odstotek relativno visok (41,2 %). Pojavljajo se sicer

80 odstotkov dijakov poklicne šole preživlja prosti čas pred TV sprejemnikom.

Kritičen odnos do medijev je povezan z izobrazbo staršev.

razlike med programoma, vendar niso zelo velike. Mladostniki v tem obdobju težijo k samostojnosti in svojo samostojnost in neodvisnost tudi zelo radi poudarjajo, zato so ti rezultati nekoliko presenetljivi, hkrati pa nam povedo, da ima družina v tem obdobju še vedno velik vpliv na mladostnika. Vprašanje, v kolikšni meri se ga zaveda in ga tudi pozitivno izkorišča, postaja ob tem še pomembnejše.

Odnos do medijev

Živimo v času silovite ekspanzije množičnih medijev, pri čemer njihov vpliv ni neposreden in ne vpliva uniformno na vse množično občinstvo, temveč je omejen z osebnostnimi, socialnimi in emocionalnimi dejavniki (Erjavec, 1999, str. 29). Starši imajo zato ključno vlogo pri razvijanju zdravega in kritičnega odnosa do medijev. Oglejmo si najprej opremljenost z mediji v posameznih družinah.

Podatki iz Preglednice 8 kažejo, da opremljenost z mediji narašča od družin dijakov srednje poklicne šole do družin gimnazijcev, razlike pa vendarle niso zelo velike. Pomembnejše se zdijo razlike glede samega odnosa do medijev v posameznih družinah. Slabost medijev je lahko v tem, da v razmeroma kratkem času posredujejo preveč podatkov, ki jih vsi ne zmorejo v enaki meri urediti

Preglednica 8: Opremljenost z mediji glede na tip srednje šole (v %)

VRSTE MEDIJEV	GIMNAZIJA	TRGOVEC
TV	100	100
Radio	100	100
Računalnik	87,5	45,8
Video rekorder	83,3	79,2
CD-predvajalnik	79,2	58,3
Dnevni časopis	79,2	45,8
Revije	87,5	41,7

in predelati, kaj šele, da bi se na njihovi osnovi nekaj naučili. Dijake je treba najprej motivirati in jih naučiti kritične predelave informacij ter povezovanja s prejšnjimi izkušnjami in znanjem.

Pomembne razlike med obema vrstama programov se pojavljajo že glede časa gledanja televizije, dijaki poklicnega programa več prostega časa posvetijo gledanju televizije, zato se zdijo razlike glede izbire programov toliko pomembnejše. Preglednici 5 in 6 prikazujeta televizijske programe, ki so bili pri posameznih dijakih najbolj gledani, odgovori so razvrščeni po pogostosti.

Ne glede na to, da oboji največ in najraje gledajo filme, odgovori kažejo, da gimnazijci bolj kritično izbirajo vsebino. Posebno pozor-

Preglednica 9: Gledanost programov po vrsteh pri gimnazijcih

TV PROGRAMI	%	
FILMI	12	50
IZOBRAŽ. ODDAJE	3	12,5
ZABAVNE ODDAJE	2	8,3
DOKUMENTARCI	2	8,3
NANIZANKE	2	8,3
KVIZI	1	4,1
INTERVJUJI	1	4,1
POROČILA	1	4,1

Preglednica 10: Gledanost programov po vrsteh pri dijakih poklicnega programa Trgovec

TV PROGRAMI	%	
FILMI	15	62,5
NANIZANKE	6	25
ZABAVNE ODDAJE	1	4,2
DOKUMENTARCI	1	4,2
KVIZI	1	4,2
IZOBRAŽ. ODDAJE	0	0
INTERVJUJI	0	0
POROČILA	0	0

nost zaslužijo tudi pravila in pogovori o gledanju televizije, ki nam omogočajo prikazane podatke ustrezno interpretirati. V družinah gimnazijcev se o gledanih programih več pogovarjajo, imajo pa tudi v večji meri določena pravila o tem, katere oddaje se smejo gledati. S trditvijo *V naši družini imamo pravila o tem, katere oddaje se smejo gledati* se je strinjalo 70,8 odstotka gimnazijcev in le 20,8 odstotka dijakov programa Trgovec. Sodeč po zgornjih podatkih imajo starši vpliv na izbor televizijskega programa in najbrž pripomorejo tudi h kritičnejši izbiri vsebine in času gledanja televizije.

Mediji pa niso samo televizija, zato smo poizvedovali tudi o tem, katere revije in časopise imajo v posameznih družinah, kajti starši najbrž vplivajo tudi na izbiro revij vsaj glede dostopnosti. Vprašanje je bilo odprtega tipa, dijaki so naštevili časopise in revije. Medtem ko v zvezi s časopisi ni zaznati razlik, so pomembna razhajanja glede revij. V družinah dijakov poklicne šole tako ni bilo zaslediti niti ene izobraževalne revije, v nasprotju z družinami gimnazijcev, kjer je vsaka družina naročena najmanj na eno izobraževalno revijo. Med temi so najpogostejše Gea, Podjetnik, Računalniške novice in Delničar. Tu gre spet za razvijanje pozitivnega odnosa, saj ni nujno, da dijaki te revije tudi prebirajo.

Prepričali smo se, da obstajajo razlike tudi glede uporabe računalnika. Presenetljiva se zdi zelo nizka opremljenost z mediji v družinah dijakov srednje poklicne šole, saj kar 54,2 odstotka dijakov doma nima dostopa do računalnika. Tisti, ki ga imajo, pa ga uporabljajo predvsem za zabavo.

Če pogledamo naslednji dve tabeli, spet opazimo, kako pomemben je zgled staršev. Čeprav tudi gimnazijci računalnik veliko uporabljajo za zabavo, je relativno velik delež tudi drugih namenov, predvsem iskanja informacij. Rezultati iz Preglednice 12 po-

Preglednica 11: Uporaba računalnika glede na tip srednje šole (v %)

NAMENI	GIMNAZIJA	TRGOVEC
Za zabavo	50	33,3
Iščem zanimive inform.	12,5	8,3
Klepetam, si dopisujem	16,7	4,2
Pišem naloge	8,3	0
Nimamo računalnika	12,5	54,2

Preglednica 12: Uporaba računalnika pri starših glede na tip srednje šole (v %)

NAMENI – STARŠI	GIMNAZIJA	TRGOVEC
Za zabavo	8,3	8,3
Iskanje informacij	25	8,3
Dopisovanje, klepetanje	4,2	0
V službene namene	45,8	16,7
Ne vem	4,2	12,5
Nimamo računalnika	12,5	54,2

trjujejo, da tudi starši gimnazijcev iščejo različne koristi od računalnika.

Iz vseh nanizanih podatkov so opazne velike razlike glede odnosa do medijev v različnih družinah. V družinah dijakov poklicnega programa narašča delež gledanosti televizije, upada pa uporaba ostalih medijev. Rezultati kažejo slabo sliko o uporabi medijev v izobraževalne namene v družinah dijakov programa Trgovec. Te družine medije zelo redko uporabljajo za pridobivanje novih znanj in informacij, razumevanje sveta, pojavov in še bi lahko naštevili. Dejstvo pa je, da tudi to področje bolj prepuščajo naključjem. V družinah gimnazijcev je uporaba medijev bolj v skladu z zahtevami in potrebami informacijske družbe.

Bralne aktivnosti

Prihajamo na eno najpomembnejših področij, bralno kulturo družin. Že predhodne raziskave so opozorile, da se prvotna družina

*Na oblikovanje
bralne kulture
otrok pomembno
vpliva, koliko
berejo starši.*

kaže kot eden pomembnejših dejavnikov, povezanih s pismenostjo (Knaflič, 2000, Knaflič, 2002). Doseganje višje ravni pismenosti se povezuje s številnimi dejavnostmi, mi

smo se omejili na bralne navade družine, za katere je pričakovati, da spodbujajo funkcionalno pismenost. Pismenost je v sodobni družbi postala zelo pomembna spretnost v najrazličnejših oblikah človekove dejavnosti, pomembno se povezuje tudi s

šolskim uspehom. Za uvod si oglejmo opremljenost s knjigami.

Razlike pri tem niso tako velike, zelo pa se

Preglednica 13: Opremljenost s knjigami glede na tip srednje šole (v %)

KOLIČINA KNJIG	GIMNAZIJA	TRGOVEC
Nekaj (manj kot 50)	16,7	58,3
Še kar (50–100)	50	16,7
Veliko (več kot 100)	16,7	12,5
Zelo veliko (več kot 300)	8,3	12,5
Imamo knjižnico	8,3	0

Preglednica 14: Količina prebranih knjig v zadnjem letu glede na tip srednje šole (v %)

ŠT. PREBRANIH KNJIG	GIMNAZIJA	TRGOVEC
NIČ	0	62,5
ENA	41,7	25
DVE	33,3	12,5
TRI IN VEČ	25	0

Preglednica 15: Količina prebranih knjig med starši glede na tip srednje šole (v %)

ŠTEVILO PREBRANIH KNJIG	MATI		OČE	
	GIMNAZIJA	TRGOVEC	GIMNAZIJA	TRGOVEC
NIČ	4,2	70,8	37,5	87,5
ENA	41,7	20,8	45,8	4,2
DVE	45,8	8,3	16,7	4,2
TRI IN VEČ	12,5	0	0	4,2

povečajo, ko si ogledamo bralne aktivnosti. Dijaki srednje trgovske šole prebirajo manj knjig, kar 62,5 odstotka je takih, ki v zadnjem letu niso prebrali niti ene knjige.

V Preglednici 15 vidimo, da velja podobno tudi za njihove starše. Opazne so razlike med obema staršema (očetje zaostajajo), iz primerjav pa je razvidno, da starši dijakov poklicnega programa zelo malo berejo.

Na tem mestu je smiselno dodati tudi opozorila, ki jih navaja Knaflič: doseganje višjih ravni pismenosti se povezuje tudi s pogostejšim branjem časopisov, spremljanjem javnih dogodkov, obiskovanjem kulturnih prireditev ... (Knaflič, 2002, str. 6). Dijaki srednje poklicne šole prihajajo iz družin s skromno razvejanimi dejavnostmi družinske pismenosti. To vpliva na njihove bralne navade in dejavnosti, katerih vpliv se kaže tudi v šoli. Pri tem pa ne gre le za pridobivanje znanja, ampak za pozitivno oblikovan odnos do knjig ter razvijanje bralnih spretnosti, ki nam lahko obenem olajšajo tudi razumevanje. Spomnimo se, da bistvo neformalnega izobraževanja ni le v pridobivanju znanja, ampak tudi v razvijanju spretnosti.

Zelo pomembna in očitna razlika med obema skupinama je tudi v lastni aktivnosti dijakov. Pisanje dnevnikov, kratkih sestavkov in pesmi je precej bolj prisotno pri gimnazijcih. To kaže na pomanjkanje motivov pri dijakih poklicnega programa in lahko pomeni, da ne zanzavajo neposredne uporabnosti branja in

pisanja. Uspešnim učencem je tudi branje in pisanje lahko v zadovoljstvo, hkrati pa se ob tem nekaj naučijo. Predvidevamo lahko, da dobri bralci postajajo vse boljši, slabši pa lahko celo zaostajajo, če svojih bralnih spretnosti ne razvijajo.

Komunikacija v družinah, socialni stiki družin

Neformalno izobraževanje v družini se na razne načine dotika tudi oblikovanja identitete, vsebuje tako spoznavno kot čustveno sestavino. Pri tem ima pomembno vlogo način komunikacije v družini, medosebni odnosi in socialno izkustvo. Tudi ko govorimo o toleranci, demokraciji, ne moremo prezreti vpliva, ki ga ima zgodnje, predvsem izkustveno učenje v družini.

V družbi znanja, kjer naj bi imel brez izjeme vsak priložnost za razvijanje vseh svojih sposobnosti, za socialno povezanost, aktivno

državljanstvo in zaposlenost, je še toliko pomembneje, da si ogledamo, za katera izkustva so otroci iz nižjih socialnih slojev velikokrat prikrajšani. Že rezultati o načinih preživljanja prostega časa govorijo v prid domnevi, da družine gimnazijcev bolj gojijo socialne stike z okolico. Podrobnejši pregled komunikacij v družini nam je pokazal, da se posamezne družine razlikujejo po količini in vsebini komunikacij med člani. Na trditev *V moji družini se veliko pogovarjamo* je pozitivno odgovorilo 75 odstotkov gimnazijcev in 53 odstotkov dijakov poklicnega programa.

Pozitivna komunikacija v družini razvija socialno izkustvo.

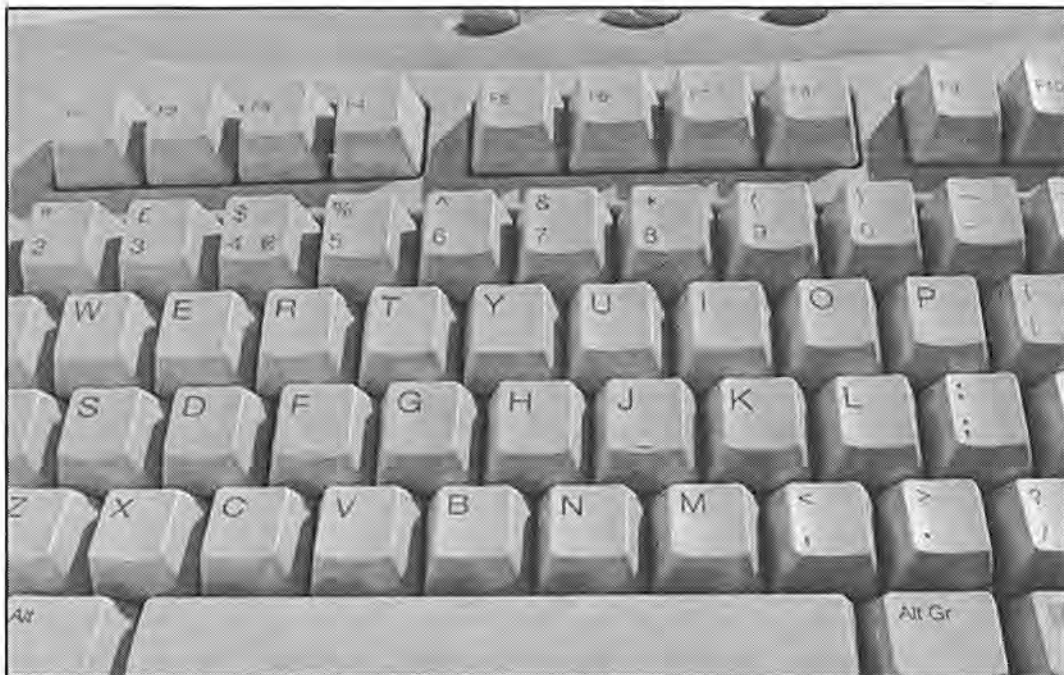
Družine se med seboj razlikujejo tudi po temah pogovorov. Med dijaki programa Trgovec so vsi odgovori zgoščeni na temo šola, pri gimnazijcih pa so odgovori bolj razpršeni, najvišje so zastopani šola, interesi in življenjske teme. Družina, tako kot šola, svojih izobraževalnih nalog ne more uspešno opravljati, če v zadostni meri ne upošteva osnovnih psihosocialnih potreb otrok. Hkrati

Preglednica 16: Najpogostejše teme pogovorov glede na tip srednje šole (v %)

TEME POGOVOROV	GIMNAZIJA	TRGOVEC
Šola	79,2	70,8
Življenjske teme	41,7	20,8
Prijatelji	16,7	8,3
Moda	4,2	8,3
Prehrana	4,2	50
TV	8,3	2,4
Aktualni dogodki	50	2,4
Interesi	62,5	12,5
Problemi	33,3	12,5
Medosebni odnosi	20,8	20,8

Preglednica 17: Socialni stiki glede na tip srednje šole (v %)

	GIMNAZIJA	TRGOVEC
STARŠI, SORODNIKI	37,5	45,8
SOSEDI	8,3	4,2
PRIJATELJI	33,3	16,7
NAJBOLJŠI PRIJATELJ	16,7	33,3

pa se preko komunikacije v družini tudi učimo živeti v skupini, sodelovati z ljudmi, soočati se z različnimi mnenji in sprejemati lastne odločitve. Otroci se tudi preko pogovorov in dogovarjanj učijo kritičnega odnosa do sveta, vrednotenja in spremljanja družbenih dogodkov. Jedrna družina je v interakciji z zunanjimi sistemi, zato je po-

kazatelj neformalnega učenja v družini tudi odprtost, stiki z okoljem in soljudmi. Tu se naučimo pripravljenosti in sposobnosti sodelovanja s ljudmi. Iz Preglednice 17 je jasno razbrati večjo socialno vključenost družin gimnazijcev.

Zaključimo lahko s spoznanjem, da so gimnazijci v veliko večji meri deležni pozitivne komunikacije v družini pa tudi večje pestrosti socialnih stikov. Zanimivo je, da je že Husen v "davnih šestdesetih letih" ugotavljal, da družine višjih socialnih slojev bolj sodelujejo v družbenih in družabnih dogodkih v svoji okolici (Husen, 1974, str. 93).

Šola naj bo okolje, ki blaži doživetja neenakosti in prikrajšanosti.

Vsi omenjeni procesi vplivajo na učenje demokracije in dajejo spodbude za aktivno državljanstvo, zato v sodobni družbi teh razlik ne moremo več prezreti.

SKLEPNE MISLI

Na katere glavne razlike v neformalnem izobraževanju je opozorila raziskava? Preživljanje prostega časa, načini komunikacije, odnos do medijev, bralne navade, odprtost do okolice so področja, v katerih se pojavljajo razlike med obema skupinama družin. Iz zbranih podatkov je razbrati, da se družine gimnazijcev v veliko večji meri posvečajo aktivnostim, ki spodbujajo neformalno učenje in izobraževanje na omenjenih področjih, kot družine dijakov srednje poklicne šole. To pomeni, da so do prihajajočih informacij bolj kritični, jih izkoriščajo tudi v izobraževalne namene, predvsem pa skrbijo za raznovrstnost, pestrost in povezovanje izkušenj. Področja neformalnega izobraževanja, ki dijake najbolj angažirajo in jim

vzamejo največ časa, se ujemajo s področji, ki jih visoko vrednotijo tudi starši. To je sicer le ocena dijakov. Družine dijakov srednje poklicne šole omenjena področja bolj prepuščajo naključjem, postavljeni so v veliko bolj pasivno vlogo v odnosu do zunanjega sveta, predvsem pa prihajajočih informacij in dražljajev ne izkoriščajo v zadostni meri, da bi jim prinesli dovolj pozitivnih izkušenj. To pomeni, da so gimnazijci v večji meri deležni znanja in spretnosti, ki so potrebni za življenje v postindustrijski družbi. Te aktivnosti hkrati pripomorejo k razvijanju pozitivnega odnosa do učenja in ustrezne motivacije, ki pripomore tudi k boljšemu šolskemu uspehu. Neformalno izobraževanje v družini ne prispeva le k boljšemu uspehu, ampak spodbuja tudi vseživljenjsko izobraževanje. Ker je bil glavni namen naloge ugotavljanje razlik, velja opozoriti – tega nismo posebej poudarjali –, da so tudi v družinah dijakov poklicnega programa starši, ki izkoriščajo možnosti za neformalno izobraževanje, dajejo zgled in spodbujajo svoje otroke.

Ugotovitve raziskave potrjujejo, da je neformalno izobraževanje vsekakor eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na socialno neenakost med dijaki različnih tipov srednjih šol. Izbiri srednje šole smo povezali z izobrazbo staršev in socialnim statusom družine, zato lahko sklepamo, da omenjena dejavnika pomembno vplivata na izkoriščanje možnosti za neformalno izobraževanje. Starši svojih otrok ne morejo naučiti nečesa, česar sami ne znajo.

Šola kot institucija bi morala svojo storilnostno naravnost nadomestiti z vključevanjem v vseživljenjsko izobraževanje, z razvijanjem nove kulture izobraževanja in učenja za vse. Le tako bi lahko pripomogla k razvijanju enakih možnosti in vse mlade pripravila na učinkovito ekonomsko in socialno integracijo, kajti

ustvarjalnega življenja v sodobnem svetu si ne moremo več predstavljati brez stalnega izobraževanja. Za to pa je potreben celostni pristop, ki bi posegel na vsa področja učenja in izobraževanja.

Raziskava je bila opravljena na majhnem vzorcu dijakov in namenjena le splošnemu ugotavljanju razlik. Ker pa so se pokazala nekatera pomembna razhajanja, bi bilo smiselno v prihodnje ta področja podrobneje raziskati in šele nato iskati celovito rešitev, za katero bi bile potrebne sistemske spremembe.

LITERATURA

- Bergant, M. (1994). Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1988). Družbena konstrukcija realnosti. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Delores, J. (1996). Učenje: skriti zaklad. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Drofelnik, O. (2001). Akcijski načrt za uresničevanje Memoranduma. Novičke, december 2001, str. 17–24. Ljubljana.
- Erjavec, K., Volčič, Z. (1999). Odraščanje z mediji. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Husen, T. (1974). Attitudine, possibilita, carriera. Firenze: La Nuova Italia.
- Jelenc, S. (1996). ABC izobraževanja odraslih. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Knaflič, L. (2000). Opredelitev in merjenje pismenosti odraslih. *Sodobna pedagogika*, 2, str. 8–21. Ljubljana.
- Knaflič, L. (2002). Vpliv staršev na pismenost. Novičke, marec 2002, str. 5–7. Ljubljana.
- Knowles, M. S. (1970). The modern practice of adult education. V *Izbrano študijsko gradivo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.
- Komisija evropske skupnosti (2000). Memorandum o vseživljenjskem učenju. Bruselj.
- Krajnc, A. (1995). Vloga izobraževanja odraslih

pri demokratizaciji družbenih odnosov v Sloveniji. V Vloga izobraževanja odraslih pri demokratizaciji družbe (zbornik prispevkov s posveta). Ljubljana: Andragoško društvo Slovenije, str. 9-25.

Krajnc, A. (2001). Odziv višjega in visokega šolstva na vseživljenjsko izobraževanje. *Andragoška spoznanja*, 2, str. 6-16. Ljubljana.

Ličen, N. (1996). Družina kot učna izkušnja.

Ličen, N., Bagon, I. (1999). Izobraževanje staršev v študijskem krožku kot oblika sodelovanja med učitelji in starši. *Razredni pouk*, 2, str. 31-35. Ljubljana.

Ličen, N. (2000). Bivati v družini – učiti se v družini. *Andragoška spoznanja*, 4, str. 7-15. Ljubljana.

Ličen, N. (2001). Izobraževanje odraslih za življenje v družinski skupnosti. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Ule, M., Miheljak, V. (1995). *Prihodnost – prehodnost mladine*. Ljubljana: DZS.